

הרב יואל בן נון
מלחמת מדיין ושללה

בתיאור המלחמה במדיין, מבליטה התורה את נושא חלוקת השלל. התורה מצווה לחלק את שלל המלחמה מחצה על מחצה בין היוצאים למלחמה לבין היושבים על הכלים. כל המשתתפים מקבלים חלק בשלל, אך הלוחמים מקבלים יותר (כיוון שמספרם היה כמובן קטן יותר).

העיקרון של חלוקה בין הלוחמים לבין היושבים על הכלים נועד למנוע את הפקרות הביזה, שההלכה בספרי מגדירה אותה כגזל ("מלמד שצדיקים היו ולא נחשדו בגזל"). ביזה אינה רק נתעבת מבחינה מוסרית, אלא גם מהווה גזל. ככל הנראה, שלל המלחמה שייך לעם ישראל כולו, ומי שלוקח אותו - גוזל אותו מהעם. הלוקח שלל הופך את המלחמה למלחמה פרטית שלו, כדי למלא את כיסיו או כדי להביא שבויים כפועלים לביתו. התורה פוסלת את הנורמה הזו, ומצווה לחלק את השלל בין כל השותפים במלחמה.

הנורמה המוסרית הגבוהה הנלמדת מהתורה היא שלא לקחת שלל כלל. זה היה מנהגו של אברהם אבינו - "אם מחוט ועד שרוך נעל ואם אקח מכל אשר לך", אך גם הוא הבין שאין הוא יכול לקפח את חלק הנערים שהלכו איתו. אדם רשאי להחמיר על עצמו, אך אינו רשאי להחמיר על אחרים. לפי הנורמה של מידת החוק והדין, יש חלק ללוחמים בשלל, ויש לחלק אותו לפי החוק. האידיאל המוסרי העליון הוא שלא לקחת שלל בכלל, ואידיאל זה הפך לאיסור מוחלט במלחמת יריחו (באמצעות הטלת חרם על השלל) ובמגילת אסתר ("ובביזה לא שלחו את ידם").

חשוב לציין שתופעת השלל אינה מהווה רק הרס מוסרי, אלא גם הרס המערכת הצבאית המסודרת. הלהיטות אחר השלל הופכת יחידות צבאיות לכנופיות שוד וליסטים, ולכן ניתן לחלק את השלל רק אחרי תום המלחמה כולה. זוהי, לדעתי, הסיבה לכך שאין קפידה על דוד שחילק את שלל מלחמתו בעמלק, לעומת הביקורת החמורה שמוותח שמואל על שאול, שחילק את שלל מלחמתו שלו בעמלק. להרחבה, ניתן לעיין במאמרי, שהודפס במגדים ט'.

* * *

שבטי עבר הירדן

כאשר ראובן, גד וחצי שבט המנשה מבקשים נחלה בעבר הירדן, משה מבקר את מעשיהם בצורה חריפה. אולם אם אף אחד לא ינחל בעבר הירדן, מה יעשו עם חבל ארץ זה?

משה רבנו הבין ששבטים אלו מבקשים לצאת מתחום קדושת הארץ, ולכן הגיב בצורה חריפה כל-כך. ההוכחה לכך היא מיהושע כ"ב, כאשר בני ישראל טענו כלפיהם שהם מבקשים להיפרד מעם ישראל. אם שבטים שלמים נוחלים מעבר לירדן מזרחה - שבטים אלו עלולים להיחשב כעמון, מואב ושאר בני קדם, הגרים קרוב אך אינם שותפים לברית ה' אלוקי ישראל.

זהו הדבר שמשחש מפניו, ולכן הוא הגיב בצורה כל-כך תוקפנית לבקשתם של ראובן וגד. זוהי גם הסיבה לכך חצי שבט המנשה אינו שותף בשיח הזה; חצאי שבטים ומשפחות שינחלו בעבר הירדן המזרחי לא ייפרדו מעם ישראל, וסכנה זו אורבת רק לפתחם של שבטים שלמים. זה מה שהיה משה עושה בנחלת עבר הירדן: הוא היה מאפשר למשפחות לצאת מזרחה, וכך לא יהפוך הירדן לגבול. ברגע שבני גד ובני ראובן השתתפו כחלוצים בכיבוש הארץ שממערב לירדן - הם שברו את חששו של משה. אף הם שותפים בכיבוש הארץ המקודשת, ועל כן אין חשש שיפרדו מעם ישראל.

ניתן לדייק את כל שאמרנו מדברי משה ל שבטים אלו: הם מציעים "נשינו טפינו צאננו וכל בקרנו יהיו שם בערי הגלעד, ואנחנו נחלץ חושים לפני בני ישראל עד אשר אם הביאונו אל מקומם", ואילו משה עונה להם: "אם תחלצו לפני ה' למלחמה". הם לא יחלצו רק לפני בני ישראל כחלוצים, אלא לפני ה'. וכך בהמשך: "ועבר לכם כל חלוץ את הירדן לפני ה'... ונכבשה הארץ לפני ה'... והייתם נקיים מה' ומישראל, והייתה הארץ הזאת לכם לאחוזת לפני ה'". גם שבטים אלו הם חלק מהקדושה, גם הם שותפים לכיבוש ארץ האבות המקודשת, וכך התקדשה גם נחלתם שבעבר הירדן המזרחי. (דברים דומים כתב ר' יהושע מקוטנא, בספרו "ישועות מלכו").